

**EVROPSKA LISTINA
O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH
JEZIKIH**

Obrazložitevno poročilo

Obrazložitev poročila

Uvod

1. Na ozemlju številnih evropskih držav živijo regionalne avtohtone skupnosti, ki govorijo jezik, drugačen od večine prebivalstva. Razlog za to so zgodovinski premiki, pri katerih izoblikovanje držav ni temeljilo izključno na mejah, ki jih zaznamujejo jeziki, zaradi česar so manjše skupnosti ponekod postale del večjih.
2. Demografske podobe tovrstnih regionalnih ali manjšinskih jezikov se med seboj zelo razlikujejo, saj te jezike govori od nekaj tisoč do več milijonov ljudi. Razlike se prav tako pojavljajo v zakonodaji in praksi posameznih držav. Številnim je skupna bolj ali manj negotova usoda. Poleg tega se regionalni ali manjšinski jeziki ne glede na pretekle dogodke danes prav tako soočajo z grožnjami, ki so v veliki meri povezane tako z neizogibnim vplivom sodobne civilizacije, še posebej množičnih medijev, kot s sovražnim okoljem oz. vladno politiko asimilacije.
3. Številni organi Sveta Evrope že več let izražajo svojo zaskrbljenost glede položaja regionalnih ali manjšinskih jezikov. V 14. členu Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin je opredeljeno načelo nediskriminacije, ki prepoveduje kakršno koli diskriminacijo na podlagi jezika in pripadnosti narodnim manjšinam, še posebej glede uživanja pravic in svoboščin, ki jih zagotavlja Konvencija. Čeprav je vse to pomembno, Konvencija posameznikom zgolj določa pravico do nediskriminacije, ne zagotavlja pa systemskega varstva manjšinskih jezikov in skupnosti, ki te jezike uporabljajo, na kar je že leta 1957 v Resoluciji 136 opozorila Posvetovalna skupščina. Parlamentarna skupščina je leta 1961 v Priporočilu 285 pozvala k varstvenim ukrepom, ki bi dopolnili Evropsko konvencijo in zaščitili pravice manjšin do lastne kulture, uporabe lastnega jezika, ustanovitve lastnih šol itd.
4. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope je leta 1981 sprejela Priporočilo 928 o težavah manjšinskih jezikov in narečij v Evropi, povezanih z izobraževanjem in kulturo. O tem vprašanju je istega leta resolucijo sprejel tudi Evropski parlament. Oba dokumenta sta podala sklep, da je treba pripraviti listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih in kulturah.
5. Stalna konferenca lokalnih in regionalnih oblasti Evrope (CLRAE) se je na podlagi teh priporočil in resolucij zaradi vlog, ki jih morajo lokalne in regionalne oblasti prevzeti na področju jezikov in kultur na lokalni in regionalni ravni, zavezala k pripravi Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih.
6. Pripravljalna dela pred samim snovanjem osnutka listine so vključevala raziskavo dejanskega stanja regionalnih in manjšinskih jezikov v Evropi in javno obravnavo leta 1984, na kateri je sodelovalo približno 250 predstavnikov več kot 40 jezikov. Prvotni osnutek je bil pripravljen v sodelovanju s skupino strokovnjakov. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope in Evropski parlament sta ves čas kazala veliko zanimanje za to temo, zato je skupščina Sveta Evrope sodelovala pri pripravi osnutka listine, zagotovili pa so tudi stik s pristojnimi člani Evropskega parlamenta.
7. Stalna konferenca je z Resolucijo 192 (1988) predlagala besedilo listine, ki je bila zasnovana s statusom konvencije.
8. V sklopu pobude, ki jo je z Mnenjem št. 142 (1988) podprla Parlamentarna skupščina, je Odbor ministrov ustanovil ad hoc strokovni odbor za regionalne ali manjšinske jezike v Evropi (CAHLR), ki je imel nalogo pripraviti osnutek listine na podlagi besedila Stalne konference. Medvladni odbor je s svojim delom začel konec leta 1989. Sestankov Medvladnega odbora so se zaradi svoje pomembne vloge promotorjev projekta udeležili predstavniki CLRAE in Parlamentarne skupščine. Odbor CAHLR se je, preden je leta 1992 Odboru ministrov predložil končno besedilo osnutka listine, posvetoval s številnimi specializiranimi odbori Sveta Evrope (za kulturo, izobraževanje, človekove pravice, pravno sodelovanje, vprašanja kriminalitete, lokalne in regionalne oblasti, javna glasila) in Evropsko komisijo za demokracijo skozi pravo ter pri svojem delu njihovo mnenje tudi upošteval.

9. Listino je Odbor ministrov 25. 6. 1992 na 478. seji namestnikov ministrov sprejel kot konvencijo, od 5. 11. 1992 pa je bila v Strasbourgu na voljo za podpis.

Splošne ugotovitve

Cilji listine

10. Kot je pojasnjeno že v uvodu, je glavni namen listine spodbujanje kulture. Zasnovana je z namenom varovati in spodbujati regionalne ali manjšinske jezike, ki predstavljajo ogrožen vidik evropske kulturne dediščine. Iz tega razloga ne vsebuje zgolj protidiskriminacijske klavzule glede uporabe teh jezikov, temveč zagotavlja tudi ukrepe, ki te jezike aktivno podpirajo: cilj je zagotoviti, če je to razumno mogoče, uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov na področju izobraževanja in v javnih glasilih ter dovoliti njihovo uporabo v sodnih in upravnih postopkih, na gospodarskih in družbenih področjih ter pri kulturnih dejavnostih. Tovrstnim jezikom je le tako mogoče zagotoviti nadomestilo, kjer je to potrebno, za neugodne razmere v preteklosti ter jih ohranjati in razvijati v okviru raznolike kulturne identitete Evrope.

11. Listina je namenjena varovanju in spodbujanju regionalnih ali manjšinskih jezikov in ne varovanju jezikovnih manjšin. Zato je poseben poudarek namenjen kulturnemu vidiku in uporabi regionalnega ali manjšinskega jezika na vseh področjih življenja govorcev. Listina ne določa posameznih ali kolektivnih pravic govorcev regionalnih ali manjšinskih jezikov. Dolžnosti podpisnic glede statusa teh jezikov in uvedba nacionalne zakonodaje v skladu z listino bodo kljub temu znatno vplivale na položaj zadevnih skupnosti in njihovih članov.

12. CLRAE je zasnovala in predstavila svoj osnutek listine pred dramatičnimi spremembami v osrednji in vzhodni Evropi in na podlagi potreb držav, ki so bile v tem času že članice Sveta Evrope. Od tedaj je pomembnost listine in njenega pristopa do stanja v državah osrednje in vzhodne Evrope potrdilo veliko zanimanje, ki so ga predstavniki številnih držav s tega območja izrazili za izoblikovanje tovrstnih evropskih standardov.

13. Čeprav se osnutek listine ne nanaša na težave narodov, ki stremijo k neodvisnosti ali spremembi meja, lahko ta na zmeren in realističen način vendarle pripomore k zmanjšanju težav manjšin, ki se od drugih skupnosti razlikujejo po svojem jeziku, saj jim omogoča, da se v državi, v katero so bili vključeni zaradi zgodovinskega razvoja, bolje počutijo. Listina ni zasnovana v duhu razdruževanja, ampak želi povečati možnost uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov na različnih življenjskih področjih, kar lahko njihove govorce spodbudi k temu, da pozabijo na zamere preteklosti, ki so jim do zdaj onemogočale sprejetje položaja v državi, v kateri živijo, in v Evropi kot celoti.

14. V tem smislu je treba poudariti, da listina ne spodbuja tekmovalnosti in nasprotovanj med uradnimi in regionalnimi ali manjšinskimi jeziki, ampak da namerno uporablja medkulturni in večjezični pristop, v okviru katerega ima vsaka jezikovna kategorija ustrezno mesto. Ta pristop se popolnoma sklada s tradicionalnimi vrednotami Sveta Evrope in njegovimi prizadevanji za spodbujanje povezanosti, za povečanje obsega evropskega sodelovanja in za boljše odnose med različnimi skupinami prebivalcev v državi, in sicer v medkulturnem okviru.

15. Listina se ne dotika novih, pogosto neevropskih jezikov, ki bi se lahko v državah podpisnicah pojavili kot posledica nedavnih migracijskih tokov, katerih vzroki so pogosto ekonomski. Pri prebivalstvu, ki govori tovrstne jezike, se pojavljajo težave z integracijo. Odbor CAHLR meni, da je treba tovrstne težave nasloviti ločeno in, če je to ustrezno, v okviru posebnih pravnih instrumentov.

16. Za konec je treba omeniti še, da nekatere države članice Sveta Evrope že izvajajo politike, ki presegajo nekatere zahteve listine. Določbe listine na noben način ne ukinjajo njihove pravice do tega.

Osnovni pojmi in pristop

Pojem jezika

17. Pojem jezika, kot je uporabljen v listini, se v prvi vrsti nanaša na kulturno funkcijo jezika. Zato pojem ni opredeljen subjektivno na način, s katerim bi določili posamezno pravico, torej pravico do govorjenja „lastnega jezika“, ampak opredelitev tega jezika prepušča vsakemu posamezniku. Prav tako se ne opira na politično-socialno ali etnično opredelitev, ki bi jezik opisovala kot sredstvo sporazumevanja določene socialne ali etnične skupine. Listina tako ne opredeljuje koncepta jezikovnih manjšin, saj njen namen ni določati pravice etničnih in/ali kulturnih manjšinskih skupin, ampak varovati in spodbujati regionalne ali manjšinske jezike.

Uporabljena terminologija

18. Odbor CAHLR se je namesto za izraze, kot je na primer „manj razširjeni jeziki“, raje odločil za poimenovanje „regionalni ali manjšinski jeziki“. Pridevnik „regionalni“ označuje jezike, govorjene na omejenem območju države, na katerem je mogoče, da te jezike govori večina prebivalstva. Pojem „manjšinski“ se uporablja, kadar jezik govorijo bodisi ljudje, ki niso strnjeno naseljeni v določenem predelu države, bodisi skupina ljudi, ki kljub strnjeni poselitvi na določenem območju države predstavlja številčno manjšo skupnost od regionalnega prebivalstva, ki govori večinski jezik države. Oba pridevnika se tako nanašata na dejanska merila in ne na pravne pojme in se v vsakem primeru nanašata na položaj v dani državi (na primer: manjšinski jezik v eni državi je lahko večinski jezik v drugi državi).

Odsotnost razlikovanja med različnimi „kategorijami“ regionalnih ali manjšinskih jezikov

19. Pisci listine so se soočali s težavo večjih razlik v položaju regionalnih ali manjšinskih jezikov v Evropi. Nekateri jeziki so razširjeni na sorazmerno velikem območju, govori jih veliko ljudi, lahko se razvijajo in njihov položaj v kulturi je stabilen. Druge govori le peščica prebivalstva na omejenem območju ali v zelo zaznamovanem manjšinskem kontekstu, njihova zmožnost za obstoj in razvoj pa je zelo omejena.

20. Kljub temu je bila sprejeta odločitev, da različne kategorije jezikov ne bodo opredeljene glede na njihovo objektivno stanje. Takšen pristop namreč ne bi bil pravičen do jezikovne raznolikosti v Evropi. V praksi vsak regionalni ali manjšinski jezik predstavlja poseben primer, zato kategorizacija ni smiselna. Sprejeta je bila rešitev, da se ohrani enoten pojem regionalnega ali manjšinskega jezika, pri čemer imajo države možnost, da se same odločijo, kaj bodo naredile v primeru posameznih regionalnih ali manjšinskih jezikov.

Odsotnost seznama regionalnih ali manjšinskih jezikov v Evropi

21. Listina ne navaja, kateri evropski jeziki v skladu z njenim prvim členom veljajo za regionalne ali manjšinske jezike. Predhodna raziskava jezikovne podobe Evrope, ki jo je izvedla Stalna konferenca lokalnih in regionalnih oblasti Evrope, je pisce listine namreč spodbudila k temu, da niso dodali seznama regionalnih ali manjšinskih jezikov. Ne glede na strokovna znanja piscev listine bi bil takšen seznam z jezikovnih in drugih vidikov zelo sporen. Omejena bi bila tudi njegova vrednost, saj podpisnice v skladu s posebnimi ukrepi III. dela listine v veliki meri same odločajo, katere določbe bodo veljale za katere jezike. Listina navaja ustrezne rešitve za različne položaje posameznih regionalnih ali manjšinskih jezikov, a v konkretnih primerih ne posega v posamezna ravnanja.

Struktura listine

22. Listina po eni strani predpisuje skupna načela, ki so zapisana v II. delu in ki veljajo za vse regionalne ali manjšinske jezike. III. del listine pa po drugi strani vsebuje posebne določbe, ki se nanašajo na položaj regionalnih ali manjšinskih jezikov na različnih življenjskih področjih dane skupnosti: posamezne države lahko z določenimi omejitvami same določijo, katere določbe bodo uporabile za posamezne jezike znotraj svojih meja. Poleg tega veliko določb nudi številne možnosti z različnimi stopnjami nujnosti, eno od teh možnosti pa mora država uporabiti „glede na položaj vsakega jezika“.

23. Ta prilagodljivost upošteva večje razlike v dejanskih položajih posameznih regionalnih ali

manjšinskih jezikov (število govorcev, stopnja razpršenosti itd.), stroške, ki nastanejo v povezavi s številnimi določbami, in različne upravne in finančne zmogljivosti evropskih držav. Zato je pomembno, da lahko podpisnice prevzamejo več obveznosti tudi pozneje, ko to dopuščajo njihove finančne zmožnosti oz. ko se njihov pravni položaj spremeni.

24. IV. del listine vsebuje izvedbene določbe, še posebej ustanovitev Evropskega odbora strokovnjakov, ki bo nadziral uporabo listine.

Obrazložitev določb listine

Uvod

25. Uvod podaja razloge za sestavo listine in pojasnjuje osnovne filozofske pristope.

26. Cilj Sveta Evropa je doseči večjo enotnost med članicami in tako spodbujati skupno dediščino in ideale. Jezikovna raznolikost je eden od najpomembnejših elementov evropske kulturne dediščine. Evropske kulturne identitete namreč ni mogoče ustvariti na podlagi jezikovne standardizacije. Ravno nasprotno. Varstvo in krepitev tradicionalnih evropskih regionalnih in manjšinskih jezikov prispeva k izoblikovanju Evrope, ki lahko v skladu z ideali članic Sveta Evrope temelji samo na pluralističnih načelih.

27. Uvod se nanaša na Mednarodni pakt Združenih narodov o državljanskih in političnih pravicah in na Evropsko konvencijo o človekovih pravicah. Prav tako navaja politične obveznosti, ki so bile sprejete v okviru Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi. Ob upoštevanju trenutnega slabega položaja nekaterih zgodovinskih regionalnih ali manjšinskih jezikov v Evropi pa zgolj prepoved diskriminacije uporabnikov teh jezikov ne omogoča zadostnega varstva. Posebna podpora, ki odraža interese in želje uporabnikov teh jezikov, je ključnega pomena za njihovo ohranitev in razvoj.

28. Pristop listine spoštuje načeli državne suverenosti in ozemeljske celovitosti. Vsaka država mora upoštevati kulturno in socialno stanje, pri čemer politični in institucionalni red ne smeta biti ogrožena na nikakršen način. Ravno nasprotno. Prav zato, ker države članice sprejemajo ozemeljske in državne strukture takšne, kot so, obstaja potreba po sprejetju ukrepov za spodbujanje regionalnih ali manjšinskih jezikov v posameznih državah, a na usklajen način.

29. Potrditev načel medkulturnosti in večjezičnosti dodatno preprečuje kakršne koli nesporazume glede ciljev listine, ki na noben način ne podpirajo kakršnega koli ločevanja jezikovnih skupin. Ravno nasprotno. V vsaki državi je treba znati govoriti uradni jezik (ali enega od uradnih jezikov), kar pomeni, da se nobena določba listine ne sme obravnavati kot poskus oviranja znanja uradnih jezikov.

I. del – Splošne določbe

1. člen – Opredelitev izrazov

Opredelitev „regionalnih ali manjšinskih jezikov“ (odstavek a 1. člena)

30. Opredelitev, uporabljena v listini, poudarja tri vidike:

Jeziki, ki jih tradicionalno uporabljajo državljani določene države:

31. Namen listine ni reševanje težav zaradi nedavnega pojava priseljivanja, ki je privedel do tega, da so se v ciljnih državah ali včasih celo v izvornih državah po vrnitvi izoblikovale skupine ljudi, ki govorijo tuj jezik. Listina se še posebej ne nanaša na neevropske skupine ljudi, ki so se pred nedavnim priselili v Evropo, kjer so tudi pridobili državljanstvo določene evropske države. Izraza „zgodovinski regionalni ali manjšinski jeziki v Evropi“ (glejte 2. odstavek uvoda) in jeziki, ki se „tradicionalno uporabljajo“ v določeni državi (odstavek a 1. člena) jasno kažeta, da se listina navezuje zgolj na zgodovinske jezike, torej na jezike, ki se v zadevni državi govorijo že dalj časa.

Različni jeziki:

32. Ti jeziki se morajo jasno razlikovati od drugega jezika ali drugih jezikov, ki ga/jih govori preostali del prebivalstva države. Listina se ne nanaša na krajevne različice ali na narečja enega in istega jezika. Prav tako se ne izreka o pogosto spornem vprašanju glede meje, od katere lahko različne oblike izražanja opredelimo kot ločen jezik. To vprašanje ni odvisno zgolj od jezikovnih vidikov, ampak od psiho-socioloških in političnih pojavov, ki lahko v vsakem posameznem primeru privedejo do drugačnega odgovora. Naloga pristojnih organov oblasti je torej, da se v skladu z državnimi demokratičnimi postopki odločijo, kdaj se določena oblika izražanja obravnava kot ločen jezik.

Tradicionalno ozemlje:

33. Jeziki, vključeni v listino, so predvsem ozemeljski jeziki, torej jeziki, ki se tradicionalno uporabljajo na določenem območju. S tem namenom je v listini opredeljeno „ozemlje, na katerem se uporablja regionalni ali manjšinski jezik“. To ni le ozemlje, na katerem jezik prevladuje oz. na katerem večina prebivalstva govori ta jezik, saj je veliko jezikov postalo manjšinskih celo na območjih, od koder tradicionalno izvirajo. Listina se navezuje predvsem na jezike s tradicionalnim ozemljem, ker večina njenih ukrepov zahteva opredelitev območja uporabe listine, ki ni država kot celota. Seveda je na nekaterih območjih prisoten več kot le en regionalni ali manjšinski jezik, zato listina obravnava tudi takšne primere.

Opredelitev ozemlja regionalnega ali manjšinskega jezika (odstavek b 1. člena)

34. Omenjeno ozemlje pomeni ozemlje, na katerem je v znatni meri prisoten regionalni ali manjšinski jezik, četudi ta jezik govori le manjšina, in ki je enako njegovemu zgodovinskemu tradicionalnemu ozemlju. Ker so pomeni pojmov, uporabljenih v tej listini, neizogibno zelo prilagodljivi, lahko vsaka država bolj natančno in v duhu listine opredeli pojem ozemlja regionalnega ali manjšinskega jezika, pri čemer pa mora upoštevati določbe odstavka 1.b 7. člena, ki se nanašajo na varovanje ozemlja regionalnih ali manjšinskih jezikov.

35. Ključni zapis v tej določbi je „število ljudi, ki upravičuje sprejem različnih varstvenih in spodbujevalnih ukrepov“. Pisci listine so se izognili določitvi odstotka govorcev regionalnega ali manjšinskega jezika, ki bi predstavljal mejo, pri kateri začnejo veljati ukrepi, določeni v listini. To odločitev so raje prepustili državam, ki lahko v duhu listine in glede na naravo vsakega ukrepa določijo ustrezno število govorcev jezika, potrebnega za izvajanje zadevnih ukrepov.

Opredelitev pojma „jeziki brez ozemlja“ (odstavek c 1. člena)

36. „Jeziki brez ozemlja“ so izključeni iz kategorije regionalnih ali manjšinskih jezikov, ker nimajo tradicionalnega ozemlja. Kljub temu so zajeti v odstavek a 1. člena kot jeziki, ki jih državljani določene države tradicionalno uporabljajo na državnem ozemlju. Primera jezikov brez ozemlja sta jidiš in romščina.

37. Če jezik nima tradicionalnega ozemlja, lahko listina zanj velja le v omejenem obsegu. To še posebej velja za določbe III. dela, ki varujejo in spodbujajo regionalne ali manjšinske jezike glede na ozemlje, na katerem so prisotni. II. del lahko velja tudi za jezike brez ozemlja, a le smiselno in pod pogoji, določenimi v 5. odstavku 7. člena.

2. člen – Obveznosti

38. 2. člen razlikuje med glavnima deloma listine, in sicer med II. in III. delom.

Obveznosti II. dela (1. odstavek 2. člena)

39. II. del je splošne narave in v celoti velja za vse regionalne ali manjšinske jezike, ki se govorijo na ozemlju države podpisnice. Uporaba izraza „glede na položaj vsakega jezika“ vendarle kaže, da je ta del zasnovan tako, da velja za kar največ različnih jezikovnih položajev, ki se pojavijo tako v različnih evropskih

državah kot v vsaki posamezni državi. Prvi odstavek predpisuje, da so države podpisnice dolžne poskrbeti za usklajevanje svojih politik, zakonodaje in prakse s številnimi načeli in cilji. Njihova opredelitev je dokaj splošna, kar državam omogoča veliko manevrskega prostora pri tolmačenju in uporabi (glejte spodnja pojasnila glede II. dela).

40. Čeprav države podpisnice nimajo pravice do odobritve ali zavrnitve statusa regionalnega ali manjšinskega jezika, ki je zagotovljen v II. delu listine, so še vedno kot pristojni organi odgovorne za uporabo listine in za odločitve, ali se lahko oblika izražanja, ki se uporablja na določenem območju njihovega ozemlja oz. s strani določene skupine državljanov, opredeli kot regionalni ali manjšinski jezik v smislu listine.

Uporaba III. dela (2. odstavek 2. člena)

41. Namen III. dela je prenesti splošna načela, uveljavljena v II. delu, v natančna pravila. Zavezujoč je za tiste države podpisnice, ki se poleg določb II. dela zavežejo tudi k uporabi izbranih določb III. dela. Da bi bilo listino mogoče uporabiti za najrazličnejše jezikovne položaje, ki se pojavljajo v različnih evropskih državah, so se pisci listine odločili za dvodelno strukturo. Prvič: države lahko same določijo jezike, za katere se strinjajo z uporabo III. dela listine. Drugič: za vsak jezik, za katerega so potrdile veljavnost listine, lahko izberejo določbe III. dela, ki jih želijo izvajati.

42. Država podpisnica lahko, ne da bi kršila vsebino listine, določi, da določen regionalni ali manjšinski jezik sicer obstaja na njenem ozemlju, a iz razlogov, o katerih lahko sama odloča, temu jeziku ne nudi ugodnosti določb III. dela listine. Seveda morajo biti razlogi, zaradi katerih se država odloči popolnoma izključiti priznan regionalni ali manjšinski jezik iz sistema ugodnosti, ki bi mu ga prinesel III. del listine, v duhu in v skladu s cilji ter načeli listine.

43. Kadar se država odloči, da bo III. del listine uporabila za določen regionalni ali manjšinski jezik, ki se govori na njenem ozemlju, mora tudi določiti, kateri odstavki III. dela bodo veljali za ta regionalni ali manjšinski jezik. Podpisnice se v skladu z 2. odstavkom 2. člena zavezujejo, da bodo uporabile vsaj 35 odstavkov ali pododstavkov, izbranih med določbami III. dela. Država mora pri odločanju o odstavkih listino kolikor je mogoče natančno prenesti na položaj vsakega regionalnega ali manjšinskega jezika.

44. V ta namen je pogojev v 2. odstavku 2. člena kolikor je mogoče malo, zasnovani pa so tako, da je omogočena razumna razdelitev ukrepov podpisnic na različne člene listine, s čimer se zagotovi, da nobeno od ključnih področij varstva regionalnih ali manjšinskih jezikov ni prezrto (izobraževanje, sodne oblasti, upravne oblasti in javne storitve, javna glasila, kulturne dejavnosti in ustanove, gospodarsko in družbeno življenje).

45. Izraz „odstavki ali pododstavki“ se nanaša na samostojne določbe listine. Če država izbere 3. odstavek 9. člena, ta odstavek šteje kot ena enota za namene 2. odstavka 2. člena; Enako velja za primere, ko država sprejme pododstavek g 1. odstavka 8. člena. Kadar dani odstavek ali pododstavek vsebuje več možnosti, izbira ene možnosti pomeni pododstavek za namene 2. odstavka 2. člena. Na primer: če se država v sklopu 8. člena odloči za možnost a.iii 1. odstavka, to besedilo velja kot „pododstavek“. To ne velja v primeru, ko možnosti niso alternative, ampak jih je mogoče uporabiti kumulativno. Če se torej država v 9. členu odloči za možnosti a.iii in a. iv 1. odstavka, ti besedili veljata kot dva pododstavka v smislu 2. člena.

46. Namen možnosti je v listino vključiti še en prilagodljiv vidik in tako upoštevati številne razlike v dejanskih položajih regionalnih in manjšinskih jezikov. Jasno je, da nekatere določbe, ki so dobro prilagojene regionalnemu jeziku z veliko skupino govorcev, niso primerne za manjšinski jezik, ki ga uporablja majhna skupina ljudi. Naloga države bo, da med temi možnostmi ne izbira samovoljno, ampak da za vsak regionalni ali manjšinski jezik poišče besedilo, ki kar najbolje ustreza lastnostim in stopnji razvoja tega jezika. Namen teh alternativnih besedil je jasno izražen v samem zapisu zadevnih členov ali odstavkov III. dela, ki zagotavljajo, da so uporabni „glede na položaj vsakega jezika“. Na splošno in brez upoštevanja drugih pomembnih dejavnikov bi to na primer pomenilo, da večje kot je število govorcev določenega regionalnega ali manjšinskega jezika in bolj kot je regionalno prebivalstvo homogeno, „boljša“ je možnost, ki

bi jo bilo treba uporabiti. Slabšo alternativo je dovoljeno sprejeti le, ko boljše možnosti ni mogoče uporabiti zaradi položaja zadevnega jezika.

47. Države bodo zato morale izbrati določbe III. dela in izoblikovati skladen okvir, prilagojen položajem posameznih jezikov. Če jim je to ljubše, lahko sprejmejo tudi splošen okvir, ki velja bodisi za vse jezike bodisi za skupino jezikov.

3. člen – Ureditev v praksi

48. 3. člen opisuje postopek izvajanja načel, opisanih v 2. členu: vsaka država podpisnica v svoji listini o ratifikaciji, sprejetju, odobritvi ali pridružitvi najprej določi tiste regionalne ali manjšinske jezike, na katere se nanaša III. del, in nato odstavke III. dela, za katere se je odločila, da jih bo uvedla za posamezne jezike, pri čemer je jasno, da izbrani odstavki niso isti za vsak jezik.

49. 2. člen listine ne zahteva sprejetja tako II. kot III. dela, saj bi se lahko država omejila na ratifikacijo konvencije, ne da bi izbrala jezik, za katerega bi uporabila ukrepe III. dela. V takšnem primeru bi veljal le II. del. Na splošno morajo države v duhu listine uporabiti možnosti, navedene v III. delu, ki predstavlja bistvo varstva, zagotovljenega s strani listine.

50. Prav tako je jasno, da lahko podpisnica kadar koli sprejme nove dolžnosti, tako da na primer določi nov regionalni ali manjšinski jezik, za katerega začnejo veljati ugodnosti določb III. dela listine, oziroma da se glede na določen jezik ali na vse manjšinske ali regionalne jezike, ki se govorijo na njenem ozemlju, odloči sprejeti nove odstavke listine.

51. Besedilo 3. člena upošteva stanje v določenih državah članicah, v katerih je lahko državni jezik, ki ima bodisi na celotnem ozemlju bodisi na njegovem delu status uradnega jezika države, v primerljivem položaju kot regionalni ali manjšinski jeziki, opredeljeni v odstavku a 1. člena, saj ga uporablja skupina ljudi, ki je številčno manjša od prebivalstva, ki uporablja drug uradni jezik/druge uradne jezike. Če država želi, da uradni jezik, ki je uporabljan v manjši meri, prejme ugodnosti varstvenih in spodbujevalnih ukrepov, ki jih zagotavlja listina, lahko določi, da listina velja tudi za ta jezik. Ta razširitev uporabe listine na uradni jezik velja za vse člene listine, vključno z 2. odstavkom 4. člena.

4. člen – Obstoječi režim varstva

52. Ta člen se navezuje na povezavo listine z nacionalno zakonodajo ali mednarodnimi sporazumi, ki določajo pravni status jezikovnih manjšin.

53. Namen listine seveda ni zmanjšati pravic in zagotovil, ki jih predpisujejo določbe nacionalne zakonodaje ali mednarodnih sporazumov, na območjih, kjer določeni jeziki ali manjšine, ki te jezike govorijo, že uživajo poseben položaj, določen z nacionalno zakonodajo ali z mednarodnimi sporazumi. Vendar pa varstvo, ki ga določa listina, dopolnjuje pravice in zagotovila, ki jih že zagotavljajo drugi instrumenti. Za izvedbo vseh teh dolžnosti v primeru, kadar obstajajo konkurenčne določbe glede iste zadeve, velja, da je treba uporabiti najugodnejše določbe za zadevne manjšine ali jezike. Strožje določbe v nacionalni zakonodaji ali drugih mednarodnih sporazumih torej ne smejo predstavljati ovire za uporabo listine.

54. 1. odstavek tega člena se osredotoča na pravice, ki jih zagotavlja Evropska konvencija o človekovih pravicah. Njegov namen je izključiti možnost razlage katere koli določbe listine na način, ki bi zmanjšal varstvo, določeno s človekovimi pravicami posameznika.

5. člen – Obstoječe obveznosti

55. Kot je že bilo navedeno v uvodu, se morata varstvo in spodbujanje regionalnih ali manjšinskih jezikov, ki predstavljata cilj listine, odvijati v okviru načel državne suverenosti in ozemeljske celovitosti. Ta člen izrecno določa, da obstoječe obveznosti podpisnic ostanejo nespremenjene. Druga država, ki glede regionalnega ali manjšinskega jezika goji posebne interese, ali uporabniki tega jezika dejstva, da z

ratifikacijo listine država prevzema odgovornosti za ta jezik, ne smejo uporabiti kot pretvezo za kakršne koli dejavnosti, ki bi bile v nasprotju z načelom suverenosti in ozemeljske celovitosti.

6. člen – Obveščanje

56. Namen zagotavljanja informacij, ki ga predpisuje ta člen, izvira iz dejstva, da listina nikdar ne velja v celoti, če se pristojne oblasti in zainteresirane organizacije ter posamezniki ne zavedajo obveznosti, ki iz listine izhajajo.

II. del – Cilji in načela

(7. člen)

Seznam ciljev in načel, vključenih v listino (1. odstavek 7. člena)

57. Te določbe se nanašajo na cilje in načela in ne na natančna pravila za izvajanje. Cilji in načela zagotavljajo potrebno ogrodje za ohranitev regionalnih ali manjšinskih jezikov. Razdeljeni so v šest glavnih kategorij.

Priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov (odstavek 1.a 7. člena)

58. Gre za vprašanje priznanja obstoja teh jezikov in legitimnosti njihove uporabe. Tovrstnega priznanja ne gre zamenjati s priznanjem jezika kot uradnega jezika. Priznanje obstoja jezika predstavlja prvi pogoj za upoštevanje njegovih posebnih značilnosti in potreb ter za ukrepanje v njegovem imenu.

Spoštovanje zemljepisnega območja vsakega regionalnega ali manjšinskega jezika (odstavek 1.b 7. člena)

59. Čeprav listina izraža željo po usklajenosti med območjem regionalnega ali manjšinskega jezika in ustrezno ozemeljsko upravno enoto, je jasno, da tega cilja ni mogoče doseči v vseh primerih, saj so lahko vzorci poseljenosti prezapleteni, določanje posameznih območnih upravnih enot pa je lahko odvisno tudi od drugih dejavnikov, ne samo od uporabe jezika. Listina v skladu s tem ne zahteva, da ozemlje regionalnega ali manjšinskega jezika v vseh primerih sovпада z upravno enoto.

60. Listina vendarle obsoja dejanja, ki privedejo do delitev ozemelj, kar oteži uporabo in preživetje določenega jezika oz. razdeli jezikovno skupnost na več upravnih ali ozemeljskih enot. Če upravnih enot ni mogoče prilagoditi glede na obstoj regionalnih ali manjšinskih jezikov, morajo te ostati vsaj nevtralne in ne smejo negativno vplivati na jezik. Še posebej lokalne in regionalne oblasti morajo izpolnjevati svoje obveznosti glede teh jezikov.

Potreba po odločnem ukrepanju v dobro regionalnim ali manjšinskim jezikom (odstavka 1.c in d 7. člena)

61. Jasno je, da zaradi slabega položaja številnih regionalnih ali manjšinskih jezikov zgolj prepoved diskriminacije ni dovolj za njihovo preživetje. Ti jeziki potrebujejo odločne ukrepe, kar predpisuje odstavek 1.c. Odstavek posameznim državam prepušča odločitev o načinu, na katerega nameravajo spodbujati regionalne ali manjšinske jezike, da bi jih tako ohranile, listina pa pri tem poudarja, da je treba ukrepati odločno.

62. Kot je navedeno v odstavku 1.d, mora spodbujanje vključevati dejanja, ki podpirajo možnost proste ustne in pisne rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov tako v zasebnem življenju in v medosebnih stikih kot tudi v življenju v skupnosti v okviru ustanov, družbenih in gospodarskih dejavnosti. Položaj, ki ga dani regionalni ali manjšinski jezik zasede v javnem življenju, je seveda odvisen od njegovih značilnosti in se razlikuje glede na jezik. Listina ne določa natančnih ciljev, a zahteva prizadevanja glede spodbujanja jezika.

Zagotavljanje poučevanja in študija regionalnih ali manjšinskih jezikov (odstavka 1.f in h 7. člena)

63. Bistveni dejavnik pri vzdrževanju in ohranjanju regionalnih ali manjšinskih jezikov je položaj, ki je

tem jezikom namenjen v izobraževalnem sistemu. II. del listine potrdi to načelo, državam pa prepušča opredelitev izvedbenih ukrepov. Kljub temu pa zahteva prisotnost regionalnega ali manjšinskega jezika na „vseh ustreznih stopnjah“ izobraževalnega sistema. Oblika poučevanja regionalnega ali manjšinskega jezika se seveda spreminja glede na stopnjo izobraževanja. V nekaterih primerih bo treba sprejeti določbe za poučevanje „v“ regionalnem ali manjšinskem jeziku, v drugih primerih pa zgolj za poučevanje samega jezika. Izključiti je dovoljeno le poučevanje regionalnega ali manjšinskega jezika na stopnjah, za katere jezik zaradi svojih posebnosti ne bi bil primeren.

64. Medtem ko odstavek 1.f opisuje ali varuje poučevanje v jeziku oz. jezika samega kot orodje za prenos jezika, odstavek 1.h zagotavlja spodbujanje študija in raziskav regionalnih ali manjšinskih jezikov na univerzitetni ali enakovredni stopnji. Tovrstne dejavnosti so namreč bistvenega pomena za razvoj besedišča, slovnice in skladnje teh jezikov. Spodbujanje takšnega študija predstavlja del splošnega truda za spodbujanje regionalnih ali manjšinskih jezikov in njihov napredek.

Zagotavljanje možnosti osebam, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika, da se ta jezik naučijo (odstavek 1.g 7. člen)

65. Govorci regionalnih ali manjšinskih jezikov vedo, da morajo zaradi osebnih potreb obvladati uradni jezik. V skladu s poudarkom, ki je v uvodu namenjen vrednosti medkulturnosti in večjezičnosti, pa je vendarle zaželeno, da odprtost za različne jezike ni omejena le na govorce regionalnih ali manjšinskih jezikov. Dolžnost podpisnic je, da na območjih regionalnega ali manjšinskega jezika za olajšanje komunikacije in razumevanja med jezikovnimi skupinami ljudem, ki niso naravni govorci tega jezika, omogočijo učenje tega jezika, če tako želijo.

66. Oblasti na nekaterih območjih si za cilj zadajajo, da bi ljudje na splošno govorili regionalni jezik dane regije, izvajajo pa tudi ukrepe, s katerimi želijo zagotoviti, da ta jezik poznajo tudi ljudje, ki ga ne govorijo kot materni jezik. Takšna politika ne nasprotuje listini, a ni v skladu z namenom odstavka 1.g. Ta odstavek skuša zagotoviti večje medsebojno prehajanje med jezikovnimi skupinami.

Odnosi med skupinami, ki govorijo regionalni ali manjšinski jezik (odstavek 1.e in i 7. člena)

67. Skupine, ki govorijo isti regionalni ali manjšinski jezik, morajo imeti možnost kulturne izmenjave in razvijanja medsebojnih odnosov na splošno, da lahko tako skupaj prispevajo k ohranitvi in obogatitvi jezika. Listina želi s tem preprečiti ovire, ki takšnim odnosom stojijo na poti: razpršena poseljenost, upravne razdelitve znotraj države ali naseljenost skupin v različnih državah.

68. Zavest o skupni identiteti govorcev regionalnega ali manjšinskega jezika ne sme voditi v izključevanje ali marginalizacijo drugih socialnih skupin. Cilj spodbujanja kulturnih odnosov med govorci različnih regionalnih ali manjšinskih jezikov je torej tako kulturna obogatitev kot tudi izboljšanje odnosov med vsemi skupinami v državi.

69. Odstavek 1.i predvideva dodatno razsežnost: zamisel, da se morajo tovrstni odnosi razviti tudi v čezmejnem sodelovanju skupin, ki govorijo isti ali podoben regionalni ali manjšinski jezik in ki živijo v različnih državah. Regionalni ali manjšinski jeziki se navadno govorijo v državi, v kateri je število govorcev tega jezika relativno majhno: z namenom obojestranske obogatitve kulturnega življenja mora ta skupina poseči po kulturnih virih, ki so na drugi strani meje na voljo drugim skupinam, ki govorijo isti ali podoben jezik. To je še posebej pomembno na območjih, kjer je regionalni jezik ene države glavni kulturni jezik ali celo državni jezik druge države in kjer lahko čezmejno sodelovanje pripomore k temu, da lahko regionalna skupnost izkoristi ugodnosti kulturnih dejavnosti v bolj razširjenem jeziku. Pomembno je, da države priznajo veljavnost tovrstnih odnosov in da jih ne obravnavajo kot vprašanje zvestobe, ki jo vsaka država pričakuje od svojih državljanov, oziroma kot grožnje ozemeljski celovitosti. Jezikovna skupina se bo namreč počutila še bolj vključeno v državo, del katere je, če jo ta država kot takšno prizna in če ne preprečuje njenega kulturnega stika s sosednjimi skupnostmi.

70. Vseeno pa o najustreznejših ukrepih, ki bi omogočili mednarodno izmenjavo, odločajo države, pri

čemer je treba še posebej upoštevati nacionalne in mednarodne omejitve, s katerimi se lahko nekatere države soočajo. Natančnejše obveznosti so opredeljene v 14. členu III. dela.

Odprava diskriminacije (2. odstavek 7. člena)

71. Prepoved diskriminacije zaradi uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov predstavlja za govorce teh jezikov zelo majhno jamstvo. Zato se podpisnice zavezujejo k zmanjševanju ukrepov, ki odvrtačajo od uporabe oz. ogrožajo ohranjanje ali razvoj regionalnega ali manjšinskega jezika.

72. Namen tega odstavka pa vendarle ni zagotoviti popolno enakovrednost pravic jezikov. Samo besedilo in uporaba pojma „neupravičeno“ kažeta, da je v duhu listine, ki predvideva, da je v nekaterih primerih z namenom izoblikovanja politik, ki se navezujejo na regionalne ali manjšinske jezike, med jeziki dopustno ustvariti razlike. To še posebej velja za ukrepe, ki jih posamezne države sprejmejo z namenom podpiranja uporabe državnega ali uradnega jezika, saj ti ne predstavljajo diskriminacije zoper regionalne jezike zgolj na podlagi dejstva, da ti isti ukrepi niso bili sprejeti v njihovo dobro. Ti ukrepi pa vendarle ne smejo ovirati ohranjanja ali razvoja regionalnih ali manjšinskih jezikov.

73. Ker so razlike v položaju uradnih jezikov in položaju regionalnih ali manjšinskih jezikov prisotne in ker so govorniki slednjih pogosto v zastavljenem položaju, listina določa, da obstaja potreba po odločnih ukrepih za ohranitev in spodbujanje tovrstnih jezikov. Če imajo ukrepi takšen cilj in če ti cilji ne presegajo spodbujanja enakovrednosti med jeziki, se ne obravnavajo kot diskriminatorni.

Spodbujanje obojestranskega spoštovanja in razumevanja med jezikovnimi skupinami (3. odstavek 7. člena)

74. Spoštovanje regionalnih ali manjšinskih jezikov in spodbujanje strpnosti do njih predstavljata del splošne skrbi za razvoj razumevanja večjezičnosti v državi. Razvoj strpnosti in spoštovanja v okviru izobraževalnega sistema in javnih glasil je pomemben dejavnik dejanske prakse ohranjanja regionalnih ali manjšinskih jezikov. Spodbujanje množičnih medijev, da izpolnjujejo tovrstne cilje, ne sme biti obravnavano kot nezakonit vpliv države. Spoštovanje človekovih pravic, strpen odnos do manjšin in preprečevanje spodbujanja sovraštva so namreč cilji, ki jih večina evropskih držav zahteva od javnih glasil. V istem duhu to načelo za govorce regionalnih ali manjšinskih jezikov pomeni pomemben dejavnik, zaradi katerega do večinskih jezikov in kultur gojijo spoštljiv odnos.

Ustanovitev organov, ki predstavljajo interese regionalnih ali manjšinskih jezikov (4. odstavek 7. člena)

75. Po mnenju odbora CAHLR je zelo pomembno, da v vsaki državi obstajajo mehanizmi, s katerimi oblasti upoštevajo potrebe in želje govorcev regionalnih ali manjšinskih jezikov. Zato je priporočljivo, da se v vsaki državi za vsak regionalni ali manjšinski jezik ustanovi organ za spodbujanje, ki predstavlja interese jezika na državni ravni, izvaja praktične spodbujevalne ukrepe in nadzira izvajanje listine glede danega jezika. Izraz „po potrebi“ med drugim kaže, da če tovrstni organi v takšni ali drugačni obliki že obstajajo, namen listine ni spodbujati države, da ustanovijo nove organe, ki bi opravljali isto delo.

Uporaba listine za jezike brez ozemlja (5. odstavek 7. člena)

76. Čeprav se listina navezuje na jezike, ki so zgodovinsko povezani z določenim zemljepisnim območjem države, odbor CAHLR ni želel prezreti tistih jezikov, ki so tradicionalno prisotni v državi, a nimajo natančno določenega tradicionalnega ozemlja.

77. Kljub temu pa zaradi ozemlja uporabe številnih načel in ciljev, določenih v II. delu, in praktičnih težav pri izvajanju ukrepov brez opredelitve zemljepisnega obsega, teh določb brez določenih sprememb ni mogoče uporabiti za jezike brez ozemlja. 5. odstavek tako določa, da se določbe za te jezike uveljavljajo samo, če je to mogoče.

78. Nekatere določbe 1. do 4. odstavka je mogoče brez težav uporabiti tudi za jezike brez ozemlja. To

velja za priznanje teh jezikov, ukrepe za spodbujanje spoštovanja, razumevanja in strpnosti do njih, prepoved diskriminacije in spodbujevalna dejanja, možnost, da skupine, ki govorijo te jezike, razvijejo stike ena z drugo znotraj države in v tujini, ter spodbujanje raziskovanja in študija jezika. Za jezike brez ozemlja ne bo mogoče uporabiti določb, ki se navezujejo na upravne razdelitve in možnosti za ljudi, ki teh jezikov ne govorijo, v okviru katerih bi lahko pridobili nekaj znanja o njih, saj so tovrstni ukrepi mogoči samo v okviru določenega ozemlja. Cilje ukrepov na področju poučevanja in študija jezikov brez ozemlja ter spodbujanja njihove uporabe v javnem življenju bo po vsej verjetnosti iz praktičnih razlogov mogoče doseči le z določenimi prilagoditvami.

III. del – Ukrepi za pospeševanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem življenju v skladu z obveznostmi, prevzetimi v 2. odstavku 2. člena

8. člen – Izobraževanje

79. Določbe 1. odstavka tega člena se nanašajo samo na ozemlja, na katerih se posamezni regionalni ali manjšinski jezik uporablja. Uporabljati jih je treba „v skladu s položajem vsakega od teh jezikov“. Sklicevanje na 2. odstavek 2. člena kaže, da je ta zahteva še posebej relevantna pri izbiri možnosti za določen jezik, ki so navedene v pododstavkih a do f.

80. Navedba „in brez poseganja v poučevanje uradnega jezika ali uradnih jezikov države“ je namenjena preprečevanju tolmačenja določb 1. odstavka 8. člena – še posebej prve možnosti vsakega od podpoglavij a do f – v smislu izključevanja poučevanja jezika/jezikov, ki ga/jih govori večina. Nagnjenja k izoblikovanju jezikovnih getov bi bila v nasprotju z načeli medkulturnosti in večjezičnosti, ki so navedena v uvodu, obenem pa bi veljala za sovražna do interesov zadevnih skupin prebivalstva. V posebnih primerih držav, v katerih se listina nanaša na manj uporabljane uradne jezike, je treba to navedbo razlagati tako, da določbe 1. odstavka ne vplivajo na poučevanje drugih uradnih jezikov.

81. 8. člen se dotika različnih ravni izobraževanja: predšolska vzgoja, osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje, strokovno in poklicno izobraževanje, univerzitetno izobraževanje in izobraževanje odraslih. Za vsako od teh ravni so na voljo različne možnosti glede na položaj posameznih regionalnih ali manjšinskih jezikov.

82. V nekaterih pododstavkih je naveden izraz „šteje za zadostno“. To pomeni, da javne oblasti ne morejo biti zavezane k izvajanju zadevnih ukrepov, kadar položaj jezikovne skupine otežuje zagotovitev minimalnega števila učencev, ki je potrebno za oblikovanje razreda. Po drugi strani pa je glede na posebne okoliščine regionalnih in manjšinskih jezikov podan predlog, da se število učencev, ki so navadno potrebni za oblikovanje razreda, prilagodi, pri čemer je dovoljeno, da se tudi manjše število učencev „šteje za zadostno“.

83. Besedilo možnosti iv v pododstavkih c in d upošteva dejstvo, da se položaji v državah razlikujejo glede na starost večine in na starost zaključka izobraževanja. Odvisno od okoliščin je dovoljeno upoštevati želje učencev samih ali njihovih družin.

84. Na splošno velja, da vsi izobraževalni sistemi ne razlikujejo med srednješolskim izobraževanjem in poklicnim usposabljanjem, pri čemer se slednje obravnava kot posebna oblika srednješolskega izobraževanja. To razlikovanje pa vendarle upošteva razlike v sistemih poklicnega izobraževanja, kot je zapisano v pododstavkih c in d. Še posebej v državah, kjer se poklicno izobraževanje večinoma izvaja v obliki pripravništva, zaradi česar je težko uveljaviti ukrepe za spodbujanje regionalnih ali manjšinskih jezikov, to podpisnicam omogoča sprejetje strožjih zahtev na področju splošnega srednješolskega izobraževanja.

85. Določbe, ki se nanašajo na univerzitetno izobraževanje in izobraževanje odraslih, je mogoče primerjati z določbami za druge ravni izobraževanja do te mere, da nudijo možnost izbire med poučevanjem v regionalnem ali manjšinskem jeziku ali poučevanjem tega jezika kot šolskega predmeta. Kot to velja za predšolsko izobraževanje, je tudi tu na voljo nadaljnja možnost za primere, v katerih oblasti nimajo

neposredne pristojnosti za zadevno vrsto izobraževanja. V določenih državah se lahko število govorcev regionalnega ali manjšinskega jezika oceni kot nezadostno za določbo o univerzitetni izobrazbi v tem jeziku ali o njem. V takšnem primeru se je mogoče sklicevati na primer držav, ki v skladu bodisi s posebnimi sporazumi bodisi s splošnim sporazumom o priznavanju diplom priznajo univerzitetno izobrazbo, ki jo govorec regionalnega ali manjšinskega jezika pridobi na univerzi v drugi državi, v kateri se ta jezik uporablja.

86. Odstavek 1.g se osredotoča na to, da poučevanja regionalnega ali manjšinskega jezika ni dovoljeno izvzeti iz njegovega kulturnega okvirja. Tvrstni jeziki so namreč pogosto povezani z ločeno zgodovino in posebnimi običaji. Zgodovina in regionalna ali manjšinska kultura predstavljata del evropske dediščine, zato je zaželeno, da imajo do njiju dostop tudi ljudje, ki teh jezikov ne govorijo.

87. Kadar država zagotovi poučevanje regionalnega ali manjšinskega jezika, mora priskrbeti tudi ustrezna sredstva, kot so financiranje, kadri in pripomočki za poučevanje. Te nujne posledice v listini ni treba dodatno opredeliti. V primeru zaposlenih pa se vendarle pojavi vprašanje glede izobrazbe teh ljudi in posledično njihovega usposabljanja. To predstavlja enega od temeljnih vidikov, zaradi česar je temu v odstavku 1.h namenjena posebna določba.

88. Odbor CAHLR ob upoštevanju temeljnega pomena poučevanja in, natančneje, šolskega sistema za ohranjanje regionalnih ali manjšinskih jezikov meni, da je treba zagotoviti organ ali organe, ki bodo nadzirali dogajanje na tem področju. Značilnosti tovrstnega nadzornega organa niso opredeljene v odstavku 1.i. Zato lahko to vlogo prevzame tudi šolski nadzorni organ ali neodvisna ustanova. Funkcija je lahko dodeljena tudi organu, namenjenemu izvajanju 4. odstavka 7. člena listine. Listina v vsakem primeru zahteva javno objavo rezultatov nadzora.

89. Listina navadno omejuje varstvo regionalnih ali manjšinskih jezikov na zemljepisno območje, na katerem se ti jeziki tradicionalno govorijo. 2. odstavek 8. člena pa opisuje izjemo temu pravilu. Odstavek je nastal na podlagi spoznanja, da načelo teritorialnosti v sodobnih okoliščinah zaradi mobilnosti v praksi ne zadošča več za ustrezno varstvo regionalnega ali manjšinskega jezika. Veliko število govorcev teh jezikov se je namreč preselilo v večja mesta. Zaradi težav, povezanih z razširitvijo določbe o izobraževanju za regionalne ali manjšinske jezike na območja zunaj njihovega tradicionalnega ozemlja, so ukrepi 2. odstavka 8. člena prilagodljivi, na vsak način pa ta odstavek velja le za primere, kadar so takšni ukrepi upravičeni na podlagi števila uporabnikov zadevnega jezika.

9. člen – Sodne oblasti

90. 1. odstavek tega člena se navezuje na pravosodna okrožja, v katerih število uporabnikov regionalnega ali manjšinskega jezika upravičuje omenjene ukrepe. Ta zahteva delno ustreza splošnemu pravilu v večini določb listine, ki zadeva varstvo regionalnih ali manjšinskih jezikov na ozemlju, na katerem se tradicionalno uporabljajo. Če višje sodišče ni prisotno na ozemlju, na katerem se uporablja regionalni ali manjšinski jezik, je naloga zadevne države, da upošteva posebno naravo sodnega sistema in njegove hierarhije sodišč.

91. Besedilo uvodnega stavka 1. odstavka 9. člena prav tako odraža skrb odbora CAHLR za varstvo temeljnih načel sodnega sistema, kot so enakopravnost strank in izogibanje neupravičenih zamud v pravnih postopkih, zaščita pred morebitnimi zlorabami ustanov, ki so namenjene varovanju regionalnih ali manjšinskih jezikov. Ta upravičen pomislek pa ne upravičuje splošnih omejitev strankinih obveznosti, določenih s tem odstavkom. O zlorabi ponujenih možnosti v posamezni zadevi mora odločati sodnik.

92. Listina razlikuje med kazenskimi, civilnimi in upravnimi postopki, razpoložljive možnosti pa so prilagojene naravi posameznih postopkov. Besedi „in/ali“ kažeta, da je mogoče nekatere možnosti uporabiti kumulativno.

93. Določbe 1. odstavka 9. člena se nanašajo na sodne obravnave. Odvisno od posameznih dogovorov za delovanje pravosodja v posameznih državah se pojem „sodno“, kjer je to primerno, razlaga tako, da zajema tudi druge organe s pravosodno funkcijo. To še posebej velja za pododstavek c.

94. V prvi možnosti pododstavkov a, b in c 1. odstavka 9. člena je uporabljena navedba „vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih“. Ta navedba v vsakem primeru pomeni, da se ustrezen regionalni ali manjšinski jezik uporablja na sodišču in v obravnavah, ki se navezujejo na stranko, ki govori ta jezik. Naloga posameznih držav pa je, da glede na značilnosti svojega sodnega sistema določijo natančen obseg uporabe izraza „vodijo postopke“.

95. Treba je poudariti, da odstavek 1.a.ii, po katerem se stranki zavežeta obtoženemu omogočiti uporabo njegovega/njenega regionalnega ali manjšinskega jezika, presega pravico obtoženega, kot je zapisana v odstavku 3.e 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah, do brezplačne pomoči tolmača, če ne razume ali govori jezika, uporabljenega na sodišču. Tako kot pododstavka b.ii in c.ii temelji na domnevi, da četudi govorec regionalnega ali manjšinskega jezika zna govoriti uradni jezik, se lahko želi na sodišču, ko mora svoja dejanja upravičiti, izraziti v jeziku, v katerem lažje izraža svoja čustva, ali v jeziku, ki ga govori bolj tekoče. Zato bi bilo v nasprotju z namenom listine, če bi bila njegova uporaba omejena na praktične potrebe. Glede na to, da določba presega nujni vidik človekovih pravic, ker obtoženemu prepušča možnost izbire in ker zato nastane potreba po dodatnih storitvah glede na njegovo ali njeno odločitev, se je zdelo smiselno državam dovoliti, da do neke mere po svoji presoji odločijo, ali bodo določbo sprejele ali ne, in da omejijo njeno uporabo na določena sodna okrožja.

96. Namen odstavka 1.d je zagotoviti brezplačno prevajanje ali tolmačenje, ki bi lahko bilo potrebno v skladu z uporabo odstavkov 1.b in c 9. člena. Če se države ne odločijo za ta pododstavek, morajo vprašanje rešiti same, in sicer v skladu z obstoječimi zakonskimi določbami ali s sprejetjem novih, posebnih določb, ki upoštevajo potrebo po spodbujanju regionalnih ali manjšinskih jezikov. Posledično lahko stroške v celoti ali delno nosi oseba, ki vložil zahtevo za določeno dejanje, prav tako pa si lahko stranki te stroške razdelita itd.

97. 2. odstavek se navezuje na veljavnost pravnih dokumentov, sestavljenih v regionalnem ali manjšinskem jeziku. Njegov obseg je omejen, saj ne navaja vseh pogojev za veljavnost pravnega dokumenta, ampak se omeji na določilo, da že samo dejstvo, da je dokument sestavljen v regionalnem ali manjšinskem jeziku, ne more biti razlog za zanikanje njegove veljavnosti. Prav tako ne odveže države od dolžnosti, da v takšnih primerih zagotovi dodatne formalnosti, kot je na primer potreba po določitvi dodatnega postopka certificiranja v uradnem jeziku. Odstavek 2.b pomeni, da je treba vsebino dokumenta, na katerega se sklicuje stranka, ki uporablja regionalni ali manjšinski jezik, sporočiti, posredno ali neposredno (oglaševanje, državni sistem obveščanja itd.), drugi stranki ali zainteresiranim tretjim strankam,

ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika, na način, ki je tem strankam razumljiv.

98. Uporaba 2. odstavka 9. člena ne posega v uporabo pogodb in konvencij o medsebojni pomoči v pravnih zadevah, v katerih je bilo vprašanje uporabljenega jezika izrecno obravnavano.

99. 3. odstavek zadeva prevajanje zakonodajnih besedil v regionalne ali manjšinske jezike. Navedba „razen če niso drugače dosegljivi“ se navezuje na primere, v katerih besedilo že obstaja v regionalnem ali manjšinskem jeziku, ker je že bilo prevedeno v podoben ali isti jezik, ki je uradni jezik druge države.

10. člen – Upravni organi in javne službe

100. Namen tega člena je govorcem regionalnih ali manjšinskih jezikov dovoliti uresničevanje državljskih pravic in izpolnjevanje državljskih dolžnosti v točkah, ki se navezujejo na način izražanja.

101. Glavni namen določb je izboljšanje komunikacije med javnimi oblastmi in uporabniki regionalnih ali manjšinskih jezikov. Res je, da so se socialne in kulturne danosti razvile tako, da je velika večina govorcev teh jezikov dvojezičnih, kar pomeni, da lahko za komunikacijo z javnimi oblastmi uporabljajo uradni jezik. Kljub temu pa je možnost uporabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v komunikaciji z oblastmi temeljnega pomena za njihov status in razvoj, tudi s subjektivnega stališča. Če bi jezik popolnoma izključili iz komunikacije z oblastmi, bi ga kot takega zapostavili, saj je jezik sredstvo javne komunikacije, njegove uporabe pa ni mogoče omejiti zgolj na zasebno. Če jezik ni vključen v politični, pravosodni in upravni sistem, postopno izgubi svoj terminološki potencial na teh področjih in tako postane „oviran“ jezik, v katerem se ni mogoče izražati v vseh možnih situacijah.

102. 10. člen glede na ukrepe, ki jih sprejmejo javne oblasti, razlikuje tri kategorije:

- ukrepi državnih upravnih organov: to so tradicionalni ukrepi javnih oblasti, še posebej v obliki uveljavljanja posebnih pravic javnega značaja ali pooblastil po splošnem pravu (1. odstavek);
- ukrepi lokalnih in regionalnih oblasti, ki so običajni podnacionalni območni organi s pooblastili lokalne samouprave (2. odstavek);
- ukrepi organov, ki zagotavljajo javne storitve v skladu z javnim ali zasebnim pravom, kadar ostanejo pod javnim nadzorom: poštna storitve, bolnišnice, elektrika, prevozi in tako naprej (3. odstavek).

103. Na vsakem področju se z ustreznimi prilagoditvami glede na posebno naravo zadevnih organov ali oblasti upošteva raznolikost jezikovnih položajev. V nekaterih primerih lastnosti regionalnega ali manjšinskega jezika dopuščajo priznanje tega jezika kot „navidezno uradnega“ jezika, s čimer na svojem ozemlju postane delovni jezik oziroma običajen način komunikacije javnih oblasti. (Uporaba uradnega ali najbolj razširjenega jezika ostane standardna v primerih komunikacije z ljudmi, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika.) Alternativno je mogoče jezik uporabljati vsaj v komunikacijah teh organov z osebami, ki se nanje obračajo v tem jeziku. Kjer pa objektiven položaj regionalnega ali manjšinskega jezika takšno rešitev onemogoči, je treba zagotoviti minimalne ukrepe za varovanje položaja govorcev zadevnega jezika: ustne ali pisne pritožbe in dokumente je mogoče zakonito vložiti v regionalnem ali manjšinskem jeziku, to pa vendarle ne vključuje dolžnosti do odgovora v tem jeziku.

104. Ukrepi podpisnic v 1. in 3. odstavku so opredeljeni z navedbo „če je to mogoče“. Ta določba ne nadomešča možnosti, ki jih imajo podpisnice v skladu z 2. odstavkom 2. člena in 1. odstavkom 3. člena, da izvzamejo nekatere določbe III. dela listine glede na vsak posamezni jezik. Kljub temu pa želi upoštevati dejstvo, da so nekateri ukrepi v večjem obsegu pogojeni s financiranjem in zagotavljanjem ter usposabljanjem kadrov. Sprejetje določene določbe glede na dani jezik mora vključevati obvezo do zagotavljanja virov in upravnih dogovorov, ki so potrebni za njeno učinkovanje. Kljub temu se lahko pojavijo okoliščine, pod katerimi popolna in neomejena uporaba zadevne določbe ni oz. še ni izvedljiva. Navedba „če je to mogoče“ podpisnicam pri izvajanju zadevnih določb omogoča, da v posameznih zadevah določijo, ali takšne okoliščine obstajajo ali ne.

105. Navedbe 2. odstavka in še posebej zaveza podpisnic, da „omogočijo in/ali spodbujajo“ sta

zasnovani tako, da upoštevata načelo lokalne in regionalne samouprave. Ne pomenijo, da je uporaba tam navedenih določb, povezanih z javnimi oblastmi, ki so državljanom najbližje, manj pomembna. Odbor CAHLR se je zavedal, da je uvedba nekaterih določb listine v pristojnosti lokalnih ali regionalnih oblasti in da lahko to zadevnim organom naloži znatne stroške. Podpisnice morajo zagotoviti, da izvajanje listine spoštuje načelo lokalne samouprave, kot je opredeljena v Evropski listini lokalne samouprave in še posebej v njenem 1. odstavku 9. člena, ki določa naslednje: „Lokalne oblasti so v okvirih nacionalne gospodarske politike upravičene do ustreznih lastnih finančnih virov, s katerimi v okviru svojih pooblastil prosto razpolagajo.“

106. Odstavek 2.a določa uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov „v okviru“ regionalne ali lokalne oblasti. Ta navedba kaže, da lahko zadevna oblast uporablja regionalni ali manjšinski jezik kot delovni jezik, vendar pa ne pomeni, da je uporaba regionalnega ali manjšinskega jezika mogoča v komunikaciji z osrednjo vlado.

11. člen – Javna glasila

107. Čas in prostor, ki ga lahko regionalni ali manjšinski jezik pridobi v javnih glasilih, je ključnega pomena za njegovo varovanje. Danes jeziki ne morejo obdržati svojega vpliva, če nimajo dostopa do novih oblik sredstev množične komunikacije. Njihov globalni razvoj in tehnološki napredek vodita v oslabitev kulturnega vpliva manj razširjenih jezikov. Za večino javnih glasil, še posebej za televizijo, je velikost občinstva v splošnem odločilni dejavnik. Regionalni in manjšinski jeziki pa predstavljajo majhen kulturni trg. Kljub novim priložnostim, ki jih nudi napredek na področju tehnologije oddajanja, potrebujejo javno podporo, če želijo biti prisotni v javnih glasilih. Ta pa so področje, na katerem je posredovanje javnosti omejeno, ukrepanje s predpisi pa ni preveč učinkovito. Javne oblasti na teh področjih ustrezno ukrepajo s spodbujanjem in zagotavljanjem pomoči. Listina z namenom zagotavljanja tovrstnega spodbujanja in zagotavljanja pomoči za regionalne ali manjšinske jezike države poziva, naj ukrepajo na različnih ravneh.

108. Ukrepi v tem členu predstavljajo prednost za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov na ustreznih zemljepisnih območjih teh jezikov. Besedilo 1. odstavka, ki se razlikuje od zapisa drugih členov, pa upošteva posebno naravo predvsem avdiovizualnih medijev. Kljub izvajanju ukrepov, ki zadevajo določeno območje, lahko ti to ozemlje v večji meri presežejo. Po drugi strani pa ukrepi na zadevnem območju niso potrebni, če imajo od njih korist tisti, ki na teh območjih živijo.

109. Na splošno velja, da javne oblasti v različnih državah v različni meri vplivajo na javna glasila. Zato je v 1. in 3. odstavku določen obseg njihove obveze glede na obseg njihovih pristojnosti, pooblastil in legitimnosti na danem področju. Nadalje je poudarjeno, da je upravičenost posameznih držav pri snovanju pravnega okvirja in pogojev za doseganje namena tega člena omejena z načelom neodvisnosti javnih glasil.

110. 1. odstavek 11. člena ločuje ukrepe, predlagane v dobro regionalnih ali manjšinskih jezikov na področju radia in televizije, glede na to, ali slednja opravljata poslanstvo javne službe ali ne. Takšno poslanstvo, ki ga lahko opravlja javni ali zasebni ponudnik, vključuje zagotavljanje širokega nabora programov, vključno z upoštevanjem okusa in zanimanja manjšin. V tem okviru lahko država pripravi določbe (na primer v zakonodaji ali posebnih predpisih za ponudnike radijskega ali televizijskega programa) za oddajanje programov v regionalnih ali manjšinskih jezikih. Pododstavek a je namenjen prav takšnim situacijam. Po drugi strani pa države tam, kjer sta radijska in televizijska dejavnost povsem v domeni zasebnega sektorja, ne morejo storiti drugega, kot da „spodbujajo in/ali omogočajo“ (pododstavka b in c). Izključno zadnja točka se nanaša tudi na časopise (pododstavek e). Obveznosti, ki jih določijo podpisnice, po potrebi vključujejo določitev ustrezne pogostosti oddajanja v regionalnih ali manjšinskih jezikih.

111. Ne glede na to, kako majhen je vpliv države na javna glasila, lahko ta navadno vsaj zagotovi svobodo komuniciranja oz. lahko z ukrepi odpravi omejitve te svobode. 2. odstavek iz tega razloga ne vsebuje iste določbe kot 1. odstavek glede obsega pristojnosti javnih oblasti. Obveza do zagotavljanja svobode sprejemanja programov se ne navezuje samo na namerno oviranje sprejemanja programov, ki jih predvajajo sosednje države, ampak tudi na pasivne ovire, ki so posledica tega, da pristojne oblasti sprejemanja ne omogočijo.

112. Glede na to, da oddajanje iz sosednje države morda ni predmet istih zakonskih pogojev, ki veljajo za programe, zasnovane na ozemlju zadevne podpisnice, tretji stavek tega odstavka uvaja varstveni mehanizem, ki je zapisan z istimi besedami kot 2. odstavek 10. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah glede svobode izražanja. Hkrati je treba glede televizije poudariti, da Evropska konvencija o čezmejni televiziji, še posebej pa načelo, ki na območjih držav podpisnic te konvencije preprečuje omejevanje prenašanja programskih storitev, skladnih s pogoji Konvencije o čezmejni televiziji, za države podpisnice Evropske konvencije o čezmejni televiziji določata okoliščine in pogoje, pod katerimi je mogoče omejiti svoboščine, ki jih zagotavlja 2. odstavek 11. člena listine. Določbe tega odstavka ne vplivajo na upoštevanje avtorskih pravic.

113. 3. odstavek 11. člena predpisuje, da morajo podpisnice zagotoviti zastopanje interesov uporabnikov regionalnih ali manjšinskih jezikov v organih, odgovornih za zagotavljanje pluralizma javnih glasil. Takšne strukture obstajajo v večini evropskih držav. Navedba „ali upoštevani“ služi kot odgovor na morebitne težave glede določanja zastopnikov uporabnikov teh jezikov. Po mnenju odbora CAHLR zadošča zastopstvo jezikovnih skupin, ki je podobno zastopstvu drugih kategorij prebivalstva. Tako je na primer mogoče za to poskrbeti z organi, predpisanimi v 4. odstavku 7. člena listine, ki zastopajo regionalne ali manjšinske jezike.

12. člen – Kulturne dejavnosti in ustanove

114. Na tem področju, kot to velja za 11. člen, naj se države zavežejo v tolikšni meri, da imajo javne oblasti še pristojnosti, pooblastila in upravičeno vlogo, ki jim omogočajo učinkovito ukrepanje. Ker pa javne oblasti nedvomno vplivajo na pogoje uporabe kulturnih ustanov, listina zahteva, da pri delovanju tovrstnih ustanov poskrbijo za ustrezen položaj regionalnih ali manjšinskih jezikov.

115. Odstavek 1.a države poziva, naj na splošno podpirajo pobude, ki so značilne za kulturno izražanje v regionalnih ali manjšinskih jezikih. Sredstva za tovrstno podporo so navadno predvidena v okviru spodbujanja kulture. Izraz „različne možnosti dostopa do del ...“ vključuje – odvisno od vrste zadevne kulturne dejavnosti – urejanje, produkcijo, predstavitev, širjenje, prenos itd.

116. Zaradi omejenega števila govorcev teh jezikov med prebivalstvom se kulturna produktivnost v regionalnih in manjšinskih jezikih ne more primerjati z bolj razširjenimi jeziki. Z namenom spodbujanja njihove uporabe in omogočanja dostopa njihovih govorcev do bogate kulturne dediščine je treba zagotoviti tehnike prevajanja, sinhronizacije, naknadne sinhronizacije in podnaslavljanja (odstavek 1.c). Izogibanje kulturnim oviram pa je vendarle dvosmerni postopek. Zato je za preživetje in položaj regionalnih ali manjšinskih jezikov bistvenega pomena, da so pomembna dela, ki nastanejo v teh jezikih, predstavljena širši javnosti. To je namen odstavka 1.b.

117. Z vidika delovanja kulturnih ustanov, torej organov, katerih naloga je izvajanje ali podpora kulturnih dejavnosti v najrazličnejših oblikah, morajo države zagotoviti, da tovrstne ustanove v svojih programih namenijo dovolj pomena poznavanju in uporabi regionalnih ali manjšinskih jezikov ter z njimi povezanih kultur (odstavki 1.d do f 12. člena). Listina seveda ne more določiti, kako je treba regionalne ali manjšinske jezike vključiti v dejavnosti teh ustanov, temveč zgolj omenja „primerna sredstva“ za ta namen. Države imajo na tem področju navadno vlogo usmerjanja in nadzora, kar pomeni, da njihova naloga ni doseganje ciljev, ampak zgolj „zagotavljanje“ njihovega uresničevanja.

118. Listina za vsak regionalni ali manjšinski jezik prav tako zagotavlja ustanovitev organa, odgovornega za zbiranje, arhiviranje in objavljanje del v teh jezikih (odstavek 1.g 12. člena). Zaradi slabšega položaja regionalnih ali manjšinskih jezikov je treba tovrstno delo organizirati sistematično, pri čemer je odločitev o načinu organizacije prepuščena državam. Za namene izvajanja odstavka g bodo določene države morebiti morale prilagoditi svojo zakonodajo o zakonitem shranjevanju in arhiviranju tako, da bo lahko organ sodeloval pri ohranjanju del v regionalnih ali manjšinskih jezikih.

119. Uporaba 1. odstavka 12. člena se navezuje na območje, na katerem se regionalni ali manjšinski jeziki uporabljajo, čeprav se pripozna, da številne določbe v praksi segajo čez mejo določenega ozemlja. Glede na naravo kulturnega spodbujanja in potrebe, ki nastanejo zunaj območji, na katerih se jeziki

tradicionalno uporabljajo (še posebej kot posledica notranjih selitev), pa 2. odstavek 12. člena uvaja določbe, ki so podobne določbam 2. odstavka 8. člena.

120. Vse države želijo svojo kulturo predstavljati v tujini. Da bi posredovala popolno in zanesljivo podobo dane kulture, ta predstavitev ne sme zapostavljati regionalnih ali manjšinskih jezikov in kulture. Ukrepi iz 3. odstavka 12. člena predstavljajo en način uporabe načela priznavanja regionalnih ali manjšinskih jezikov iz odstavka 1.a 7. člena II. dela listine.

13. člen – Gospodarsko in družbeno življenje

121. V gospodarskih in družbenih sistemih, ki zaznamujejo države Sveta Evrope, lahko javne oblasti v gospodarsko in družbeno življenje posredujejo samo z razglaševanjem zakonov in predpisov. V teh okoliščinah so možnosti ukrepanja oblasti pri skrbi za zagotavljanje ustrezne obravnave regionalnih ali manjšinskih jezikov omejene. Listina je kljub temu na tem področju predvidela številne ukrepe. Njen namen je, da na eni strani odpravi ukrepe, ki bi preprečili ali odsvetovali uporabo teh jezikov v gospodarske in družbene namene, na drugi strani pa predpisuje številne pozitivne ukrepe.

122. Določbe 1. odstavka 13. člena konkretizirajo uporabo načela nediskriminacije. Zato jih je treba uporabljati na celotnem ozemlju držav podpisnic in ne samo na delih, na katerih se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki.

123. 2. odstavek 13. člena listine navaja številne konkretne ukrepe, ki v tem sektorju podpirajo regionalne in manjšinske jezike. Zaradi praktičnih razlogov so omejeni na zemljepisna območja, na katerih se ti jeziki uporabljajo. Za pojasnila glede navedbe „če je to razumno mogoče“ glejte pojasnila v 10. členu zgoraj (104. odstavek). Obveznosti podpisnic veljajo le v okviru pristojnosti javnih oblasti, pri čemer je ta določba veljavna samo za pododstavek c.

14. člen – Čezmejne izmenjave

124. Ta člen dopolnjuje in razvija zamisel, opisano v odstavku 1.i 7. člena, zato glejte zgornja pojasnila (odstavki 69–70).

125. Na številnih področjih se čezmejno sodelovanje razvije med sosednjimi regijami različnih držav. Ugotovljeno je bilo, da so lahko tovrstne situacije v določenih primerih še vedno obravnavane kot težava za ozemeljsko celovitost. V času zблиževanja evropskih držav pa to pomeni priložnost, da zadevne države s „kulturnim dejavnikom“ izboljšajo medsebojno razumevanje. Svet Evrope je pripravil okvirno konvencijo o čezmejnem sodelovanju na lokalni in regionalni ravni. Medtem ko je tovrstno sodelovanje na splošno zaželeno, odstavek b še posebej poudarja, da to velja zlasti za območja, na katerih se isti regionalni jezik govori na obeh straneh meje.

126. Predvideno sodelovanje lahko poteka v obliki sodelovanja med šolami, izmenjav učiteljev, obojestranskega priznanja diplom in usposabljanj, skupne organizacije kulturnih dejavnosti, kroženja kulturnih dobrin (knjige, filmi, razstave itd.) in čezmejnih dejavnosti kulturnih ustanov (gledališča, predavanja itd.). V nekaterih okoliščinah je to že ustrezna (in cenejša) rešitev izvajanja obveznosti, sprejetih v okviru drugih členov listine: dvostranski sporazum bi lahko na primer za določbe o ustanovah višjega in visokošolskega izobraževanja, ki so podane v odstavku 1.e 8. člena, uredil možnost, da študenti obiskujejo ustrezno ustanovo v sosednji državi.

IV. del – Izvajanje listine

(15.–17. člen)

127. Da lahko Svet Evrope, države članice in širša javnost nadzirajo izvajanje listine, ta predpisuje sistem periodičnega oddajanja poročil, ki jih podpisnice pripravijo o svojih ukrepih za izpolnjevanje določb listine. Poročila je treba pripraviti na tri leta. Kljub temu je treba prvo poročilo, ki opisuje položaj regionalnih

ali manjšinskih jezikov v času začetka veljavnosti listine za zadevno državo, pripraviti v enem letu po tem datumu.

128. Za zagotavljanje učinkovitosti sistema nadzora izvajanja listine ta predpisuje ustanovitev strokovnega odbora za pregledovanje poročil, ki jih oddajo države podpisnice. Na strokovni odbor se bodo lahko obrnili tudi organi in združenja, ki bi želeli predložiti nadaljnje informacije ali opisati določene položaje, ki se nanašajo na uporabo listine, še posebej njenega III. dela (2. odstavek 16. člena). Dostop do strokovnega odbora bodo imeli le organi, ki so bili zakonito ustanovljeni v državah podpisnicah, in sicer za zadeve, ki se nanašajo na te države. Namen tega pravila je preprečiti, da bi skupine, katerih sedeži niso v zadevni državi podpisnici, a jih uporaba listine vendarle zadeva, nadzorni sistem uporabljale za ustvarjanje nesoglasij med podpisnicami.

129. Poudariti je treba, da to ni pritožbeni postopek pri parasodnem organu. Naloga strokovnega odbora je izključno nadzorovanje izvajanja listine in zbiranje informacij v ta namen. Organi, ki so omenjeni v 16. členu, ga ne smejo prositi, naj deluje v kakršni koli vlogi sodnega pritožbenega organa.

130. Strokovni odbor lahko preveri katere koli informacije, ki jih posredujejo zadevne države, od katerih mora nato za svoje preiskave zahtevati nadaljnja pojasnila ali informacije. Rezultati se posredujejo Odboru ministrov skupaj z opombami zadevnih držav in občasno z izvedenskimi poročili. Čeprav se morda zdi, da bi bilo treba ta poročila z namenom transparentnosti samodejno objaviti, prevladuje mnenje, da naj Odbor ministrov za vsak primer posebej odloči, v kolikšni meri naj bodo poročila objavljena, saj lahko ta vsebujejo predloge za priporočila, ki bi jih Odbor ministrov lahko namenil eni ali več državam.

131. Število članov strokovnega odbora je enako številu podpisnic listine. Člani morajo biti osebe s priznanimi pristojnostmi na področju regionalnih ali manjšinskih jezikov. Listina poudarja človeško lastnost „neoporečni“ in jasno navaja, da morajo imeti strokovnjaki, imenovani za sodelovanje v odboru, pri izvajanju svojih nalog proste roke in ne smejo ravnati v skladu z navodili zadevnih vlad.

132. Mehanizem za nadzor uporabe listine s strani strokovnega odbora omogoča zbiranje objektivnih informacij o položaju regionalnih ali manjšinskih jezikov in obenem popolnoma spoštuje posamezne dolžnosti držav.

V. del – Končne določbe

133. Končne določbe v členih od 18 do 23 temeljijo na vzorčnih končnih določbah za konvencije in sporazume, sprejete v okviru Sveta Evrope.

134. Ozemeljska klavzula, ki bi državam omogočila, da izključijo del svojega ozemlja iz področja uporabe listine, ni bila vključena med končne določbe. Listina se namreč že sama po sebi navezuje zlasti na določena ozemlja, na katerih se uporabljajo regionalni ali manjšinski jeziki. Nadalje imajo države podpisnice v skladu s 1. odstavkom 3. člena pravico, da določijo regionalne ali manjšinske jezike, za katere bodo veljale podrobne obveznosti.

135. Države podpisnice imajo v skladu z 21. členom pravico do pridržkov le glede 2. do 5. odstavka 7. člena listine. Odbor CAHLR meni, da države podpisnice ne bi smele imeti pravice do zadržkov glede 1. odstavka 7. člena, saj ta odstavek vsebuje cilje in načela. V III. delu bi bili zadržki glede besedila, ki podpisnicam glede zelenih ukrepov že tako dopušča veliko manevrskega prostora, neprimerni.

136. Zaradi izrednega pomena vsebine listine za številne države, ki niso oz. še niso članice Sveta Evrope, velja, da je listina odprta konvencija, pri čemer so države, ki niso članice, povabljene, da pristopijo k tej listini (20. člen).